

Istraživanje pouzdanosti tehničkog sustava izbacivog pilotskog sjedala MkCH-11 metodom stabla kvara

Ivica HORVAT¹⁾ i Ivo ČALA²⁾

- 1) Ministarstvo obrane Republike Hrvatske,
Zapovjedništvo za potporu (Ministry of Defense
of Republic of Croatia, Logistics Command),
HR - 10413 Velika Buna,
Republic of Croatia
- 2) Fakultet strojarstva i brodogradnje,
Sveučilište u Zagrebu (Faculty of Mechanical
Engineering and Naval Architecture,
University of Zagreb), Ivana Lučića 5,
HR - 10000 Zagreb, **Republic of Croatia**

ihorvat5@net.hr

Ključne riječi

*Izbacivo pilotsko sjedalo MkCH-11
Metoda stabla kvara
Održavanje tehničkih sustava
Pouzdanost*

Keywords

*Ejection seat MkCH-11
Fault-tree method
Maintenance of technical systems
Reliability*

Received (primljeno): 2008-12-06

Accepted (prihvaćeno): 2009-02-27

Pregledni članak

Predmet ovoga rada jest analiza pouzdanosti tehničkog sustava pilotskog izbacivanog sjedala MkCH-11 trenažnog zrakoplova Pilatus PC-9 metodom stabla kvara. Teorijski doprinos moguće poboljšanju postojećeg sustava održavanja složenih tehničkih sustava, kao osnovnoj znanstvenoj subdisciplini, jest glavni cilj ovog istraživanja. Cjelovitost analize metodom stabla kvara (engl. Fault Tree Method – FTM) omogućena je upotrebom programske pakete "CAFTA".

Investigation of Reliability MkCH-11 Pilot Ejection Seat of the Fault Tree Method

Subject review

The focus of the research presented in the thesis is an examination of the applicability of the Fault Tree Method in the analysis of efficiency of the highly reliable system for the ejection of a pilot's seat MkCH-11, training aircraft Pilatus, PC-9. The main goal of the project is to contribute to the possible improvements in existing systems that are already in use for the maintenance of complicated technical systems. Analysis of the reliability of the technical system MkCH-11 with the Fault Tree Method using the "CAFTA" software package was completed.

1. Uvod

Metoda stabla kvara jedna je od osnovnih metoda analize pouzdanosti i procjene sigurnosti tehničkih sustava. Razvijena je šezdesetih godina u laboratorijima Boeing kompanije sa svrhom analize sigurnosti i mogućih rizika u sustavima naoružanja. Nakon toga se interes za primjenu ove metode proširuje, a početkom sedamdesetih godina prošlog stoljeća u studiji sigurnosti nuklearnih elektrana u Americi WASH-1400 (Reactor Safety Study, 1975), metoda stabla kvara primarno je korištena za određivanje pouzdanosti sustava nuklearne elektrane. I danas, ona pripada kategoriji najefikasnijih metoda za određivanje pouzdanosti složenih tehničkih sustava.

Analiza i utvrđivanje pouzdanosti složenih tehničkih sustava metodom stabla kvara predstavlja deduktivni postupak identifikacije svih relevantnih mogućih uzroka nepouzdanosti i utvrđivanja njihove interaktivne povezanosti [1].

Analizom neuspjeha pronađe se uzročne veze između kvara sustava i osnovnih događaja sa usmjerenosću na određeni neželjeni događaj. Osnovni uvjet i nužnost u početnom pristupu analize pouzdanosti stablom kvara je definicija samog neželjenog ili glavnog događaja (*engl. top-event*) promatranog tehničkog sustava. Ukoliko je neželjeni događaj preopćenit, analiza stabla kvara je neizvediva; dok prevelika specifičnost ne daje dovoljnu mogućnost širine pregleda sustava [2].

Naknadno, rad slijedi analitički postupak utjecaja ponašanja podsustava i komponenata tehničkog sustava na glavni, odnosno neželjeni događaj koji detektiramo induktivnom analizom.

Analiza se temelji na dijagramskim opisima stabla kvara, koji simbolički opisuju logičke relacije, odnosno moguća međudjelovanja između događaja unutar promatranog tehničkog sustava. Navrhustablakvaranalazi se neželjeni događaj, a redoslijedi događaja koji ga mogu

uzrokovati čine grane stabla, gdje se putovi otkazivanja odnose na redoslijede događaja koji vode do neželjenog događaja. Kvalitativnim se definiranjem neželjenog događaja kroz konfigurirano stablo kvara, prolazeći kroz njegove grane, traže potencijalna otkazivanja podsustava i komponenata, odnosno proceduralne greške koje mogu dovesti do neželjenog događaja.

Stablo kvara je kompleks entiteta koji se nazivaju *vrata*, koja omogućuju, odnosno, neomogućuju logički nastanak kvara (niz događanje kvarova) [2].

Vrata prikazuju odnose među događajima koji su potrebni za pojavu višeg događaja. Viši događaj predstavlja *izlaz vrata* dok niži događaji predstavljaju *ulaze vrata*. Simbol vrata markira vrstu odnosa ulaznog događaja potrebnih za izlazni događaj. U praktičnom smislu *vrata* sliče prekidačima u strujnome krugu ili ventilima unutar cjevovoda. Označavanjem onih događaja koji su najmanje potrebni, ali ne više nego što je dovoljno, proizvodi se izlazni događaj logičkih vrata.

Svaki je događaj bitan za logiku stabla, a nijedna druga informacija nije potrebna da bi se dobio navedeni izlaz. Svi ostali događaji se isključuju, bilo kao nepotrebni ili se dodaju osnovnom ili detaljnijem nižem redu. Ovaj postupak dovodi do razvoja stabla kvara pomoću Booleovih logičkih vrata (*engl. logicar i matematičar George Boole*, [1815-1864]), koja interaktivno povezuju događaje koji bi mogli dati navedeni izlaz [1]. Dakle, *Booleova algebra* ili algebra logike je sustav dvočlane algebre kojom predstavljamo logičke odnose i operacije korištenjem jednostavnog binarnog koda (vrijednost 0 odgovara *neistini*, dok *istini* pridružujemo vrijednost 1).

Važno je znati da stablo kvara ne predstavlja model sveukupno mogućih uzroka neuspjeha tehničkog sustava, već pokriva samo kvarove kojima je provoditelj analize dao prioritet i procjenu najveće vjerojatnosti neželjenog događaja [1].

2. Analiza stabla kvara

Stablo kvara može se kvalitativno i/ili kvantitativno analizirati. Pod kvalitativnom procjenom podrazumijevamo prepoznavanje onih kombinacija događaja koje vode do realizacije glavnog, odnosno neželjenog događaja. Vrlo se često u praksi rezultati kvalitativne analize koriste za provjeru ispravnosti logike netom izgrađenog stabla kvara. Pridruživanje numeričkih vrijednosti vjerojatnosti oštećenja osnovnim događajima i izračun vjerojatnosti glavnog događaja provodi se postupkom kvantitativne analize stabla kvara.

Rezultati kvalitativne analize prema [1, 3] uključuju:

- minimalne presjeke stabla kvara (sveukupne kombinacije neuspjeha komponenata koje uzrokuju neuspjeh sustava)

- kvalitativne važnosti komponenata (kvalitativna ocjena svake pojedinačne komponente prema njenom doprinosu neuspjehu sustava)
- minimalne presjeke stabla kvara kod kojih sumnjamo na jedan uzrok neuspjeha (određivanje minimalnih presjeka sastavljenih od višestrukih komponenata, a koji bi se mogli pokvariti zbog samo jednog uzroka neuspjeha).

Kvantitativni rezultati prema [1, 2] dobiveni iz provedene analize obuhvaćaju:

- numeričke/apsolutne vjerojatnosti (uključuju vjerojatnosti kvara sustava i vjerojatnosti presjeka)
- kvantitativne važnosti komponenata (definiraju postotak u kojem uzrokuju neuspjeh sustava)
- ocjenjivanje senzitivnosti (učinci promjena modela i podataka i analiziranje grešaka koje definiraju utjecaj neizvjesnosti u podatcima o razini neuspjeha).

Analiza stabla kvara može se koristiti za izračun učestalosti nekog neželjenog događaja koji može uzrokovati incident, troškove ili vrijeme zastoja u slučaju da se zaista dogodi.

Metoda stabla kvara se u većini slučajeva primjenjuje u analizi složenih incidenata, gdje su korišteni višestruki sustavi zaštite (na primjer: pri radu nuklearnog reaktora, kemijskih postrojenja, sustava vojnog naoružanja i sl.).

Iz kvalitativnih i kvantitativnih rezultata stabla kvara mogu se sugerirati razna rješenja i preporuke, koje dovode do odluka o kontroli postupka, modifikaciji, popravku i veličini preuzimanja rizika. Ova faza daje mogućnost donošenja odluke o korektivnoj izmjeni kao i mogućnosti eventualno potrebnih dorada i ocjene stabla kvara. Procjena, odlučivanje i potvrđivanje iterativno se ponavlja, sve dok se ne dobije prihvatljivo stablo kvara.

2.1. Minimalni presjeci skupova stabla kvara

Minimalne putanje ili minimalne staze predstavljaju komplementarni dio minimalnih presjeka skupova, određujući načine uspjeha koji ne dovode do realizacije glavnog događaja.

Glavni je cilj prezentacije i opisivanja stabla kvara Booleovim jednadžbama mogućnost njihova korištenja pri definiraju minimalnih presjeka skupova i minimalnih putanja stabla kvara. Za potrebe određivanja minimalnih presjeka skupova, nužno je prethodno prevođenje stabla kvara u ekvivalente Booleovih jednadžbi, što se čini pomoću brojnih zakonitosti Booleove logike.

Dvije najčešće korištene metode supstitucije jesu *top – down* (odozgo prema dolje) i *bottom – up* (odozdo prema gore), a obje omogućavaju razvijanje Booleovih jednadžbi.

Za manja i srednje velika stabla kvara primjenjuje se brži *top – down* pristup, dok se kod velikih stabala kvara, zbog ograničenja računalnih mogućnosti, primjenjuje ili *bottom – up* model ili kombinacija [4]. Zakonitosti distribucije i apsorpcije pri tome se koriste u cilju otklanjanja pojave redundantnosti.

Iz navedenog proizlazi da minimalni presjek skupa (engl. Minimal Cut Set - MCS) predstavlja najmanju kombinaciju komponenata koje, kada su sve u stanju neuspjeha, uzrokuju pojavu glavnog događaja. Prema definiciji iz [2], minimalni presjek skupa označava kombinaciju, odnosno intersekciju primarnih događaja koji su nužno potrebni za realizaciju glavnog događaja; pri čemu se pod pojmom kombinacije misli na *najmanju moguću kombinaciju* u kojoj je potrebna zastupljenost svih *neuspjeha* koji su dostatni za ostvarenje glavnog ili neželjenog događaja.

Svako stablo kvara ima konačan broj minimalnih presjeka skupova, jer postoji i konačan broj događaja dotičnog sustava. Nadalje, minimalni presjek skupa može biti okarakteriziran i konačnim brojem elementarnih događaja koji ga tvore.

2.2. Osjetljivost modela stabla kvara

Ispitivanjem osjetljivosti (engl. Sensitivity) modela stabla kvara zapravo se procjenjuje mjera između bitnih i nebitnih događaja koji konstituiraju stablo kvara. Analiza osjetljivosti na promjenu ulaznih podataka provodi se na specifično odabranim podatcima i dijelovima stabla kvara. Moguća su dva načina u njenoj realizaciji; ili sustavno (što uključuje sve ulazne podatke), ili za samo odabrane dijelove modela stabla kvara. Sustavna analiza utjecaja promjene ulaznih podataka na završni rezultat provodi se izračunom konačnog rezultata za dvije ekstremne vrijednosti ulaznih podataka.

Izračun prve ekstremne vrijednosti (engl. Sensitivity High) podrazumijeva uvećanje ulaznih podataka za vrijednost 10, što predstavlja hipotetsku gornju granicu rezultata. Druga ekstremna vrijednost, odnosno hipotetska donja granica (engl. Sensitivity Low) rezultata dobiva se na način da se vrijednosti ulaznih podataka umanjuju za faktor 10. Vrijednost osjetljivosti predstavljena je kvocijentom ova dva ekstrema. Ovaj je pristup moguće primjeniti i na odabrane grupe komponenata unutar stabla kvara.

2.3. Mjere važnosti

Mjere važnosti utvrđuju utjecaj komponente, grupe komponenata ili pojedinačnog događaja na završni rezultat relativno u odnosu na sve druge komponente i događaje.

Danas se najčešće koriste tri mjere važnosti:

Fussel – Vesely mјera važnosti promatranog događaja se najčešće definira kao omjer vjerojatnosti *glavnog događaja* koji je izračunat isključivo s minimalnim presjecima koji sadrže taj događaj i ukupne vjerojatnosti glavnog događaja.

Mjera povećanja rizika (engl. Risk Decrease Failure – RDF) se za promatrani događaj definira omjerom vjerojatnosti *glavnog događaja* izračunate s vjerojatnošću 1 za taj događaj i njegove ukupne vjerojatnosti. Njome se izračunava faktor porasta rizika ako se zbog nekog razloga (*npr. kvara*) komponenta ukloni iz sustava. Ukoliko se želi održati postojeća razina pouzdanosti promatranog sustava, mjera povećanja rizika nam ukazuje na koje bi komponente trebalo obratiti povišenu pozornost, odnosno da iste ne degradiraju značajno.

Mjera smanjenja rizika (engl. Risk Increase Failure – RIF) se za neki događaj definira kao omjer ukupne vrijednosti *glavnog događaja* i njegove vjerojatnosti izračunate s vjerojatnošću 0 za taj isti događaj. Ovom se mjerom važnosti ukazuje na smanjenje rizika u slučaju da komponentu načinimo idealnom. Želi li se smanjiti neraspoloživost promatranog sustava, mjera smanjenja rizika nas upućuje na koje bi komponente najprije trebalo utjecati, primjerice poboljšanjem postojećeg sustava održavanja ili eventualnim modifikacijama ključnih komponenata. Iz gore navedenoga je vidljivo da mjere važnosti rizika predstavljaju vrlo korisne indikatore u praktičnim primjenama dobivenih rezultata, nastalih provedenom analizom metode stabla kvara na promatranom tehničkom sustavu.

3. Analiza pouzdanosti izbacivog pilotskog sjedala MkCH-11 stablom kvara

3.1. Prepostavke i ograničenja modeliranja stabla kvara MkCH-11

Istraživanje pouzdanosti provedeno je na floti od ukupno 17 zrakoplova Pilatus PC-9, što čini uzorak od 34 izbaciva sjedala tipa MkCH-11 (par katapultirajućih sjedala pripada pojedinačnom zrakoplovu); sustavnim praćenjem i analizom prikupljenih podataka održavanja u desetogodišnjem vremenskom periodu njihove eksploatacije [5].

Potpuno poznavanje funkcionalnosti promatranog sustava MkCH-11 uz niže navedene prepostavke i ograničenja predstavljaju nužnu i dovoljnu količinu podataka potrebnih za kvalitetnu izradu pripadajućeg modela stabla kvara koje se obično provodi u nekoliko faza; u prvoj je fazi nužno s razvojem modela prodrijeti što je moguće dalje i dublje, kako bi se otkrile sve moguće poveznice unutar i između promatranog

tehničkog sustava. Metoda stabla kvara, sama po sebi, ne podrazumijeva nikakva ograničenja razlučivanja ili dubine istraživanja pri razvijanju modela [1, 2], dok konačna inačica modela zahtijeva njegovu optimizaciju, kako on ne bi bio prevelik.

Prepostavke i ograničenja u izradi modela stabla kvara izbacivog sjedala MkCH-11 [6-8]:

1. Osnovna logika stabla kvara opisana je kriterijem neuspjeha sustava MkCH-11.
2. Modelirana situacija opisana je glavnim ili vršnim događajem "NEUSPJEH U SPAŠAVANJU MkCH-11" koji uključuje sve moguće događaje koji za posljedicu imaju smrt ili teže ozljedivanje pilota zrakoplova.
3. Izbacivo sjedalo je promatrano u okvirima jednokratnog sustava; jer ono treba izvršiti svoju funkciju spašavanja pilota u radnom vremenskom intervalu od 2,65 s, u bilo kojem trenutku eksploatacije zrakoplova (računa se s prosječnim životnim vijekom zrakoplova od 30 godina).
4. Prepostavljena je situacija u kojoj je promatrani uzorak redovito tehnički održavan, sukladno svim tehničkim zahtjevima i preporukama proizvođača zrakoplova.
5. Iz glavnog događaja su izuzeti svi događaji mogućih katapultiranja MkCH-11 iz zrakoplova na tlu i pri brzinama *rulanja* na uzletno-sletnoj stazi manjim od 130 km/h, jer tada su zračne struje preslabog intenziteta za potpunost formiranja kupola stabilizirajućeg i glavnog pilotskog padobrana.
6. Nije modeliran podsustav slijednog izbacivanja pilota i instruktora zrakoplova, već je izbacivo sjedalo izolirano kao autonomna cjelina.
7. Nisu modelirane situacije ekstremno katastrofalnih situacija zrakoplova, kao niti spašavanja pilota u ratom zahvaćenim područjima; iste značajno povećavaju vjerojatnost realizacije glavnog događaja.
8. Stanja gradivih komponenata promatranog sustava modelirana su kao *ispravna* ili *neispravna*; nisu modelirana međustanja.
9. Dizajn komponenata i cjelokupnog tehničkog sustava u potpunosti odgovara funkcionalnim zahtjevima za koje su isti predviđeni.
10. Puknuće glavne ručice za iniciranje izbacivanja MkCH-11 nije modelirano, jer je vjerojatnost tog događaja za nekoliko redova veličine manja od konačnih rezultata.
11. Kvarovi sa zajedničkim uzorkom ugrađeni su u model kod primarnih i sekundarnih piropatrona balističkog katapultu, te piromehanizma stabilizirajućeg

padobrana (radi se o istim proizvodnim serijama, identičnim uvjetima skladištenja, transporta te postupka njihove ugradnje na izbacivo sjedalo).

12. Ljudske pogreške uzete su u obzir u okvirima provedbi aktivnosti održavanja i eksploatacije promatranog tehničkog sustava. Modelirane su situacije neispravnog pakiranja glavnog padobrana, neispravne zabravljenosti gornje brave balističkog katapultu i podsustava inicirajućeg piromehanizma.
13. Nije razmatrana funkcionalna ovisnost paketa za preživljavanje pilota unutar vjerojatnosti realizacije glavnog događaja. Isti ima ulogu u spašavanju života pilota, ali tek po njegovom uspješnom prizemljenju (kopno ili more).
14. Unutar modela nije razmatrana mogućnost da više neispravnih stanja rezultira ispravnim.

Zbog preglednosti i lakše čitljivosti, konačni oblik izgrađenog stabla kvara pomoću računalnog programskog alata "CAFTA", razdijeljen je u sedam segmenata te s pripadajućim ulaznim podatcima i dobivenim rezultatima smješten u sljedećem poglavljju ovog rada.

3.2. Rezultati istraživanja

Basic Event Description Report

C:\Documents and Settings\IVAN\Desktop\ZAVRŠNI MODEL FTA 2008\Analiza stablom kvara MkCH11\HORVAT 04022008.caf 04.02.2008 20:04

B.E. Name	Prob.	Description
BE0001	1,00E+00	Potreba za spašavanjem pilota
BE004	1,00E-04	Otkaz prve sekundarne piropatrone
BE005	1,00E-04	Otkaz druge sekundarne piropatrone
BE008	1,00E-05	Neispr.meh.brava gornjih i donjih pilot.veza
BE020	1,00E-04	Otkaz primarne piropatrone balist. katapultu
BE021	1,00E-06	Neispravnost ulaznog konektora
BE022	1,00E-06	Neispravnost cjevovoda barutnih plinova
BE023	1,00E-06	Oštećenje ili deformacija udarne igle
BE024	1,00E-05	Trajna deformacija udarne opruge
BE025	1,00E-06	Neispravnost brtvenih grupa
BE027	1,00E-04	Otkaz inicirajuće piropatrone
BE028	1,00E-05	Kvar sklopa unutarnjih ventila
BE029	1,00E-05	Kvar sklopa vanjskih ventila
BE030	1,00E-06	Neispravnost brzorastavnih konektora

BE031	1,00E-06	Neispravnost cjevovoda barutnih plinova	HE001	1,00E-02	Pilot nije u moguć. aktiv. izbacivanje sjedala	
BE070	1,00E-06	Otkaz ruč.skl.za aktiv. opskrbe pilota kisikom	HE002	1,00E-03	Gl.osig.inicijat. balis.katapulta nije odblok.	
BE074	1,00E-05	Trajna deformacija tlačne opruge	HE003	1,00E-02	Pilot nije u mog. deblok.gl.osig. tijekom leta	
BE075	1,00E-05	Kvar plunžera gornje brave	HE004	1,00E-03	Plunžer gornje brave nije ispravno zabravljen	
BE081	1,00E-06	Otkaz piropatrona stabilizir. padobrana - KZU	HE007	1,00E-03	Pilot nije ispravno vezan u pilotskom sjedalu	
BE095	1,00E-04	Otkaz piropatrone meh.za zatezanje pilot.veza	HE010	1,00E-03	Ljud.greš.uzrok.nekontr.istjec. kisika iz boce	
BE103	1,00E-06	Neispr. teleskop. cilindara balist. katapulte	HE022	1,00E-02	Padobrana užad nije ispravno složena	
BE111	1,00E-05	Neispravnost brava nožnih veza pilota	HE044	1,00E-02	Nepravilno pakiranje kupole glavnog padobrana	
BE113	1,00E-06	Kvar mehanizma nožnih veza pilota	HE071	1,00E-03	Pilot ne uspij.aktiv.pričuvni podsustav opskr.kisikom	
BE114	1,00E-05	Trajna deform.remenih pojasa nožnih pilot.veza	KZU01	1,00E-06	Otkaz sekundarnih pirop.balist. katapulte – KZU	
BE116	1,00E-06	Neispr. pričvrsnih okova nožnih pilotskih veza	BE – (engl. Basic Event) – Osnovni događaj HE – (engl. Human Error) – Ljudska pogreška KZU - Kvarovi sa zajedn. uzrokom - (engl.Common Cause Failure)			
BE120	1,00E-05	Neispravnost barostatskog mehanizma				
BE124	1,00E-06	Neispravnost polužnog aktivirajućeg mehanizma				
BE125	1,00E-06	Glava kisik boce je neispravna				
BE126	1,00E-06	Regulator kisika je neispravan				
BE134	1,00E-05	Boce s kisikom funkcionalno neispravna				
BE137	1,00E-04	Otkaz piropatr. mehan. ruč. odvaj. pilot. veza				
BE138	1,00E-05	Kvar piromehanizma ručn. odvajanja pilot. veza				
BE139	1,00E-05	Trajna def. remenih pojaseva gl. pilot. veza				
BE141	1,00E-05	Meh. kvar kinem. meh. za zatezanje pilot. veza				
BE143	1,00E-06	Neispravnost sklopa vijčanog vretena				
BE166	1,00E-04	Otkaz primarne piropatrone stabiliz. padobrana				
BE167	1,00E-04	Otkaz sekundarne piropatr. stabiliz. padobrana				
BE171	1,00E-06	Kvar zapinjača kinem. meh. vremenskog automata				
BE172	1,00E-06	Neispravnost zupčastog prijenosa				
BE173	1,00E-04	Otkaz piropat.barostatsko-vremenskog automata				
BE183	1,00E-06	Neisprav. kliznih vodilica izbacivog sjedala				
BE184	1,00E-06	Pričvrsni spojevi vijčanih veza nisu ispravni				

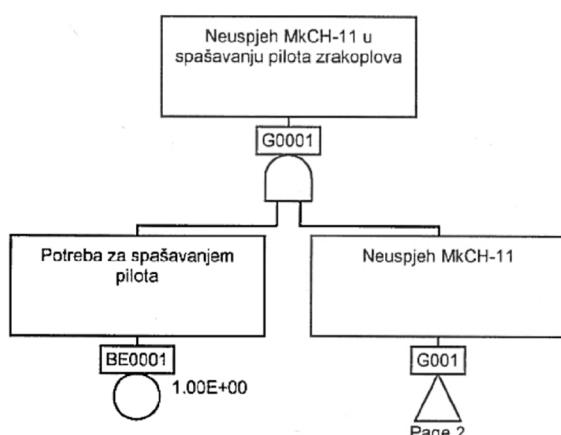
Osnovni događaji i parametri

ID	Description	Mean	Dist.type	Dist.Par 1
BE0001	1,00E+00	None		
BE004	1,00E-04	Lognormal	5,00E+00	
BE005	1,00E-04	Lognormal	5,00E+00	
BE008	1,00E-05	Lognormal	1,00E+01	
BE020	1,00E-04	Lognormal	5,00E+00	
BE021	1,00E-06	Lognormal	1,00E+01	
BE022	1,00E-06	Lognormal	1,00E+01	
BE023	1,00E-06	Lognormal	1,00E+01	
BE024	1,00E-05	Lognormal	1,00E+01	
BE025	1,00E-06	Lognormal	1,00E+01	
BE027	1,00E-04	Lognormal	5,00E+00	
BE028	1,00E-05	Lognormal	1,00E+01	
BE029	1,00E-05	Lognormal	1,00E+01	
BE030	1,00E-06	Lognormal	1,00E+01	
BE031	1,00E-06	Lognormal	1,00E+01	
BE070	1,00E-06	Lognormal	1,00E+01	
BE074	1,00E-05	Lognormal	1,00E+01	
BE075	1,00E-05	Lognormal	1,00E+01	
BE081	1,00E-06	Lognormal	1,00E+01	
BE095	1,00E-04	Lognormal	5,00E+00	
BE103	1,00E-06	Lognormal	1,00E+01	
BE111	1,00E-05	Lognormal	1,00E+01	
BE113	1,00E-06	Lognormal	1,00E+01	

BE114	1,00E-05	Lognormal	1,00E+01
BE116	1,00E-06	Lognormal	1,00E+01
BE120	1,00E-05	Lognormal	1,00E+01
BE124	1,00E-06	Lognormal	1,00E+01
BE125	1,00E-06	Lognormal	1,00E+01
BE126	1,00E-06	Lognormal	1,00E+01
BE134	1,00E-05	Lognormal	1,00E+01
BE137	1,00E-04	Lognormal	5,00E+00
BE138	1,00E-05	Lognormal	1,00E+01
BE139	1,00E-05	Lognormal	1,00E+01
BE141	1,00E-05	Lognormal	1,00E+01
BE143	1,00E-06	Lognormal	1,00E+01
BE166	1,00E-04	Lognormal	5,00E+00
BE167	1,00E-04	Lognormal	5,00E+00
BE171	1,00E-06	Lognormal	1,00E+01
BE172	1,00E-06	Lognormal	1,00E+01
BE173	1,00E-04	Lognormal	5,00E+00
BE183	1,00E-06	Lognormal	1,00E+01
BE184	1,00E-06	Lognormal	1,00E+01
HE001	1,00E-02	Lognormal	1,00E+01
HE002	1,00E-03	Lognormal	1,00E+01
HE003	1,00E-02	Lognormal	1,00E+01
HE004	1,00E-03	Lognormal	1,00E+01
HE007	1,00E-03	Lognormal	1,00E+01
HE010	1,00E-03	Lognormal	1,00E+01
HE022	1,00E-02	Lognormal	1,00E+01
HE044	1,00E-02	Lognormal	1,00E+01
HE071	1,00E-03	Lognormal	1,00E+01
KZU01	1,00E-06	Lognormal	1,00E+01

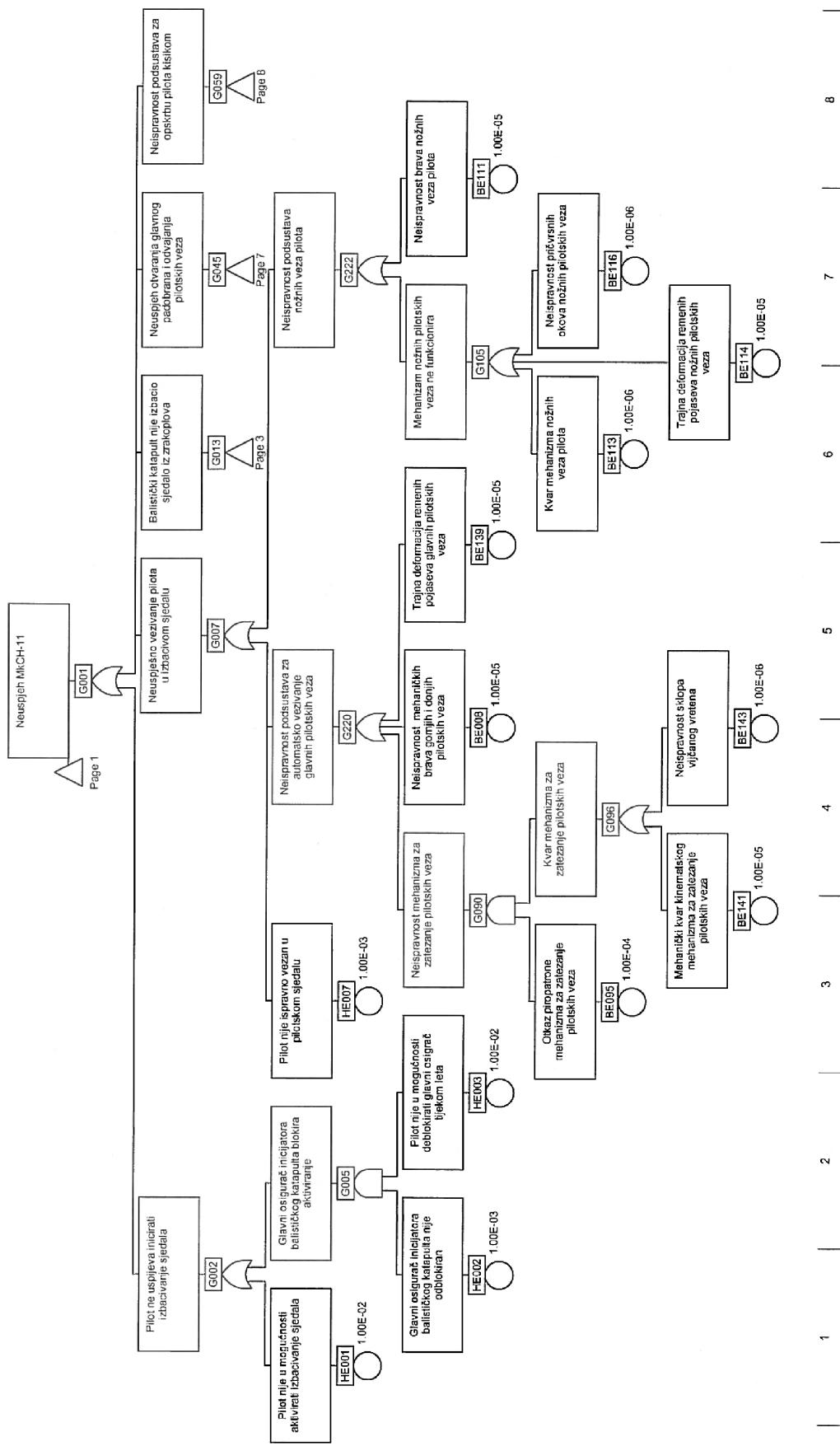
Minimalni presjeci stabla kvara

1	1,000E-02	74,23	BE0001	HE001
2	1,000E-03	7,42	BE0001	HE007
3	1,000E-03	7,42	BE0001	HE004
4	1,000E-03	7,42	BE0001	HE010
5	1,000E-04	0,74	BE0001	BE027
6	1,000E-04	0,74	BE0001	BE020
7	1,000E-04	0,74	BE0001	BE173
8	1,000E-04	0,74	BE0001	HE022 HE044
9	1,000E-05	0,07	BE0001	HE002 HE003
10	1,000E-05	0,07	BE0001	BE114
11	1,000E-05	0,07	BE0001	BE028
12	1,000E-05	0,07	BE0001	BE024
13	1,000E-05	0,07	BE0001	BE139
14	1,000E-05	0,07	BE0001	BE029
15	1,000E-05	0,07	BE0001	BE008
16	1,000E-05	0,07	BE0001	BE120
17	1,000E-05	0,07	BE0001	BE111
18	1,000E-05	0,07	BE0001	BE134
19	1,000E-06	0,01	BE0001	BE116
20	1,000E-06	0,01	BE0001	BE021
21	1,000E-06	0,01	BE0001	BE022
22	1,000E-06	0,01	BE0001	BE030
23	1,000E-06	0,01	BE0001	BE183
24	1,000E-06	0,01	BE0001	BE184
25	1,000E-06	0,01	BE0001	BE025
26	1,000E-06	0,01	BE0001	BE031
27	1,000E-06	0,01	BE0001	BE103
28	1,000E-06	0,01	BE0001	BE113
29	1,000E-06	0,01	BE0001	BE023
30	1,000E-06	0,01	BE0001	KZU01-ALL
31	9,801E-09	0,00	BE0001	BE004 BE005
32	1,000E-09	0,00	BE0001	BE124 HE071
33	1,000E-09	0,00	BE0001	BE125 HE071
34	1,000E-09	0,00	BE0001	BE126 HE071
35	1,000E-09	0,00	BE0001	BE095 BE141
36	1,000E-10	0,00	BE0001	BE095 BE143
37	1,000E-10	0,00	BE0001	BE081 BE137
38	1,000E-10	0,00	BE0001	BE074 BE075
39	1,000E-11	0,00	BE0001	BE081 BE138
40	1,000E-12	0,00	BE0001	BE070 BE126
41	1,000E-12	0,00	BE0001	BE171 BE172
42	1,000E-12	0,00	BE0001	BE070 BE124
43	1,000E-12	0,00	BE0001	BE070 BE125
44	1,000E-12	0,00	BE0001	BE137 BE166 BE167
45	1,000E-13	0,00	BE0001	BE138 BE166 BE167

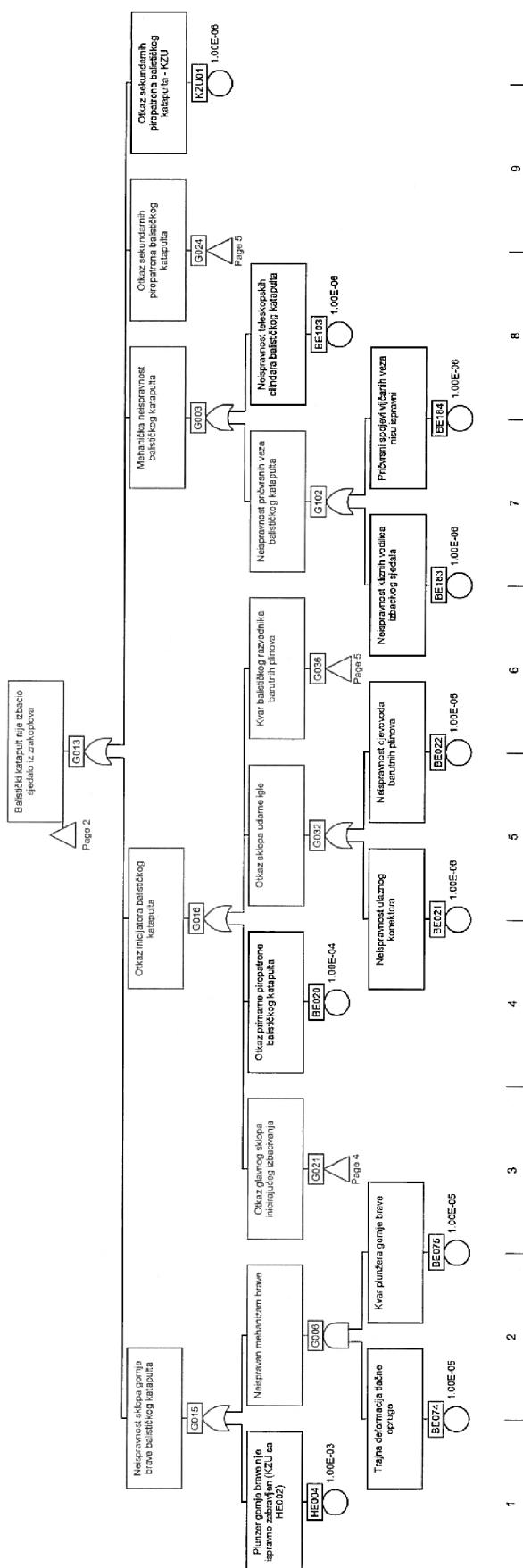

Slika 1. Stablo kvara MkCH-11 I dio

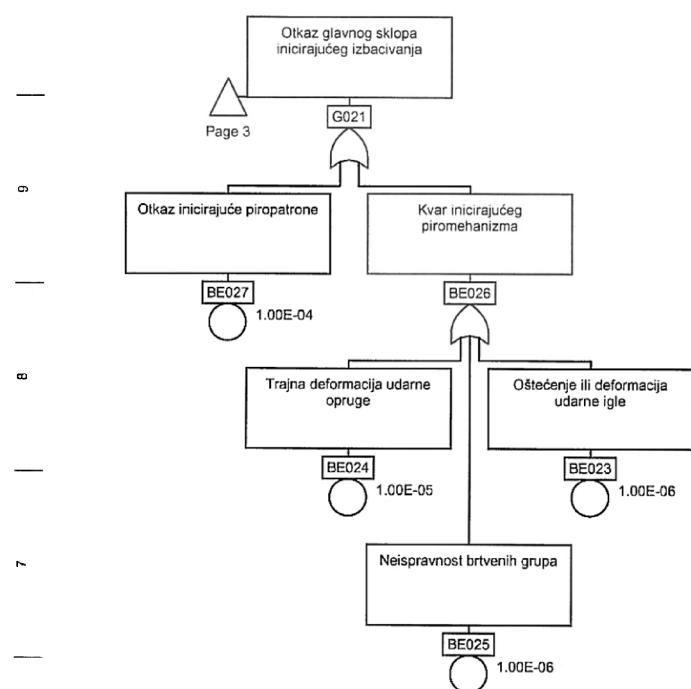
Figure 1. Fault Tree Model Part I

Slika 2. Stablo kvara MkCH-11 II. dio
Figure 2. Fault Tree Model Part II

Slika 3. Stablo kvara MkCH-11 III dio
Figure 3. Fault Tree Model Part III

Slika 4. Stablo kvara MkCH-11 IV dio
Figure 4. Fault Tree Model Part IV

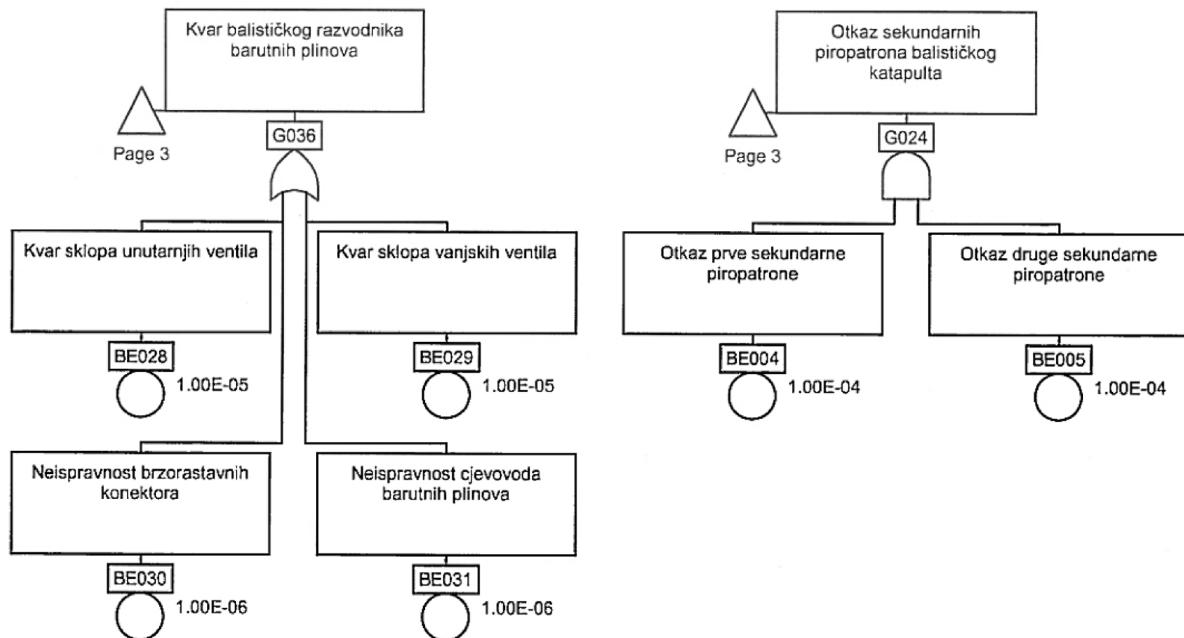
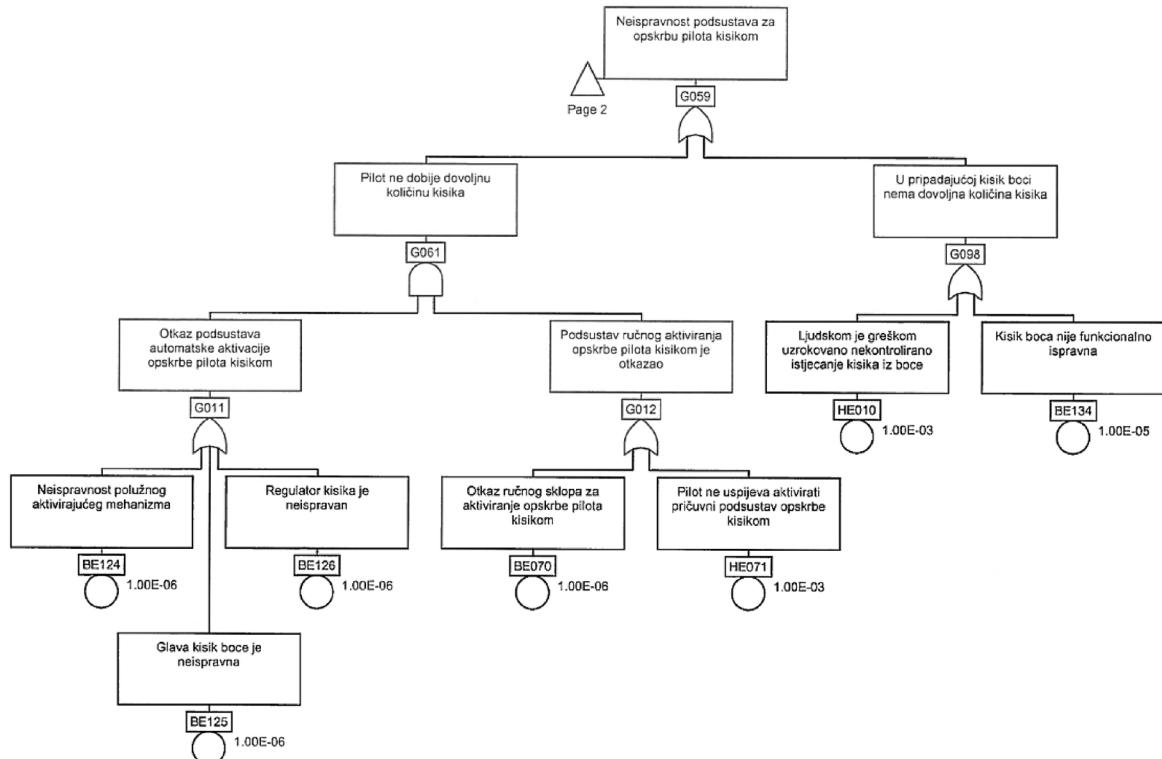
4. Zaključak

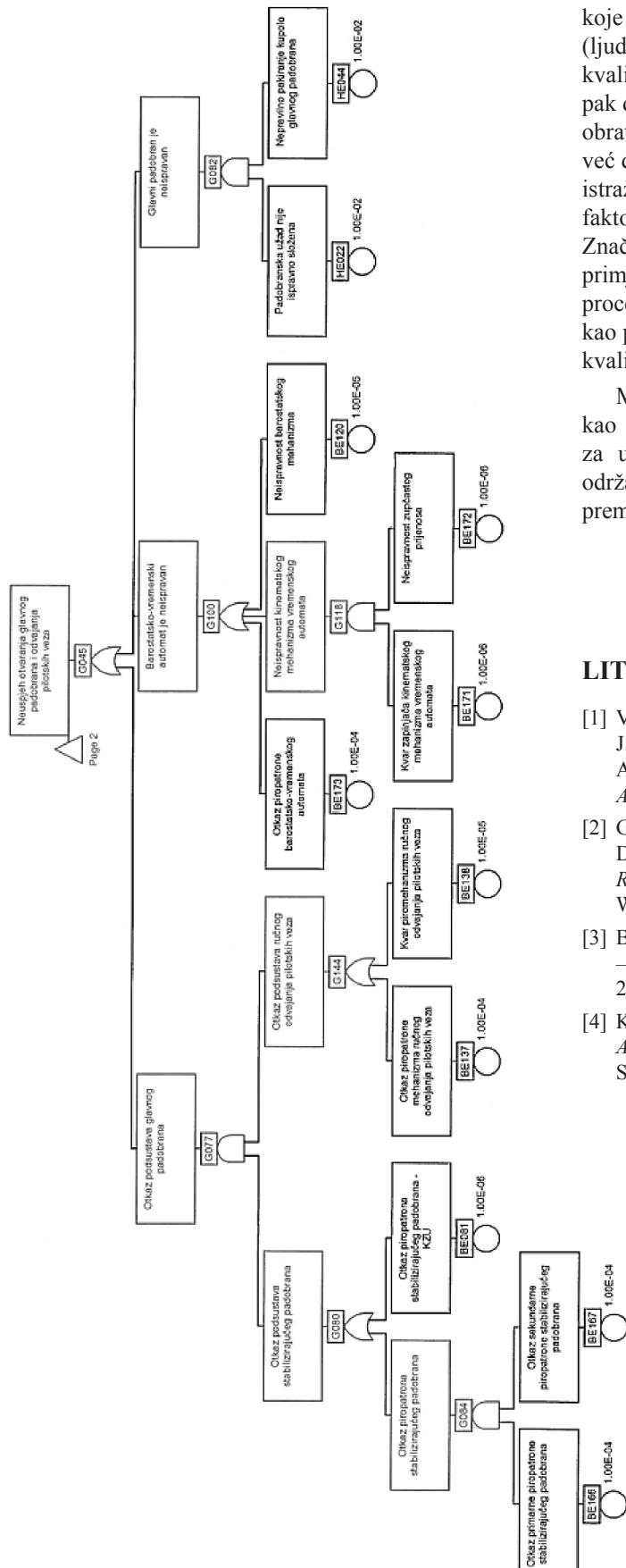
Metoda stabla kvara predstavlja kompleksan, ali i izrazito pogodan alat koji se u okvirima brojnih računalnih aplikacija danas koristi u analizi pouzdanosti složenih tehničkih sustava vezanih za sigurnost. Nedostatci ove metode očituju se u njenoj zahtjevnosti, statičnosti i nesigurnosti ulaznih podataka kojih, pogotovo za visoko pouzdane tehničke sustave, nikada nema dovoljno. Prednosti i brojne kvalitete metode stabla kvara izražene su u njenoj deduktivnosti, količini i raznovrsnosti dobivenih rezultata te ponovljivosti. Kada je jednom konstruirano,

stablo kvara služi kao pomoći alat utvrđivanju mogućih uzroka neželjenog događaja. Tako se, primjerice, već iz kvalitativnih rezultata spomenute analize provedene na primjeru tehničkog sustava MkCH-11, odnosno iz minimalnih presjeka modeliranog stabla kvara, dobivaju važni podatci o njegovoj pouzdanosti, pouzdanosti dijelova sustava/podsustava ili konstituirajućih komponenata. Kvantitativnom se pak analizom, preko mjera osjetljivosti i mjera važnosti, ukazuje na kritične komponente i događaje unutar sustava MkCH-11, odnosno njihovo rangiranje prema ukupnoj važnosti za eventualna poboljšanja ili samo potrebom za održivosti postojećeg nivoa pouzdanosti. Želi li se, dakle, povećati raspoloživost promatranog sustava, mjera smanjenja rizika nas upućuje na

Mjere važnosti i osjetljivost

No.	ID	Nom.val.	Fussel-Vesely	RDF	RIF	Sens.	Sens.hig.	Sens.low
1	BE0001	1,0	1,0	9,99E+99	1,00	1,00E+01	1,35E-02	1,35E-03
2	HE001	1,00E-02	7,42E-01	3,83E+00	7,42E+01	2,29E+01	1,03E-01	4,51E-03
3	HE007	1,00E-03	7,42E-02	1,08E+00	7,42E+01	1,78E+00	2,24E-02	1,26E-02
4	HE004	1,00E-03	7,42E-02	1,08E+00	7,42E+01	1,78E+00	2,24E-02	1,26E-02
5	HE010	1,00E-03	7,42E-02	1,08E+00	7,42E+01	1,78E+00	2,24E-02	1,26E-02
6	BE027	1,00E-04	7,42E-03	1,01E+00	7,42E+01	1,07E+00	1,44E-02	1,34E-02
7	BE173	1,00E-04	7,42E-03	1,01E+00	7,42E+01	1,07E+00	1,44E-02	1,34E-02
8	BE020	1,00E-04	7,42E-03	1,01E+00	7,42E+01	1,07E+00	1,44E-02	1,34E-02
9	HE022	1,00E-02	7,42E-03	1,01E+00	1,72E+00	1,07E+00	1,44E-02	1,34E-02
10	HE044	1,00E-02	7,42E-03	1,01E+00	1,72E+00	1,07E+00	1,44E-02	1,34E-02
11	HE003	1,00E-02	7,42E-04	1,00E+00	1,07E+00	1,01E+00	1,36E-02	1,35E-02
12	HE002	1,00E-03	7,42E-04	1,00E+00	1,73E+00	1,01E+00	1,36E-02	1,35E-02
13	BE024	1,00E-05	7,42E-04	1,00E+00	7,42E+01	1,01E+00	1,36E-02	1,35E-02
14	BE028	1,00E-05	7,42E-04	1,00E+00	7,42E+01	1,01E+00	1,36E-02	1,35E-02
15	BE029	1,00E-05	7,42E-04	1,00E+00	7,42E+01	1,01E+00	1,36E-02	1,35E-02
16	BE031	1,00E-05	7,42E-04	1,00E+00	7,42E+01	1,01E+00	1,36E-02	1,35E-02
17	BE114	1,00E-05	7,42E-04	1,00E+00	7,42E+01	1,01E+00	1,36E-02	1,35E-02
18	BE120	1,00E-05	7,42E-04	1,00E+00	7,42E+01	1,01E+00	1,36E-02	1,35E-02
19	BE134	1,00E-05	7,42E-04	1,00E+00	7,42E+01	1,01E+00	1,36E-02	1,35E-02
20	BE008	1,00E-05	7,42E-04	1,00E+00	7,42E+01	1,01E+00	1,36E-02	1,35E-02
21	BE133	1,00E-05	7,42E-04	1,00E+00	7,42E+01	1,01E+00	1,36E-02	1,35E-02
22	BE111	1,00E-05	7,42E-04	1,00E+00	7,42E+01	1,01E+00	1,36E-02	1,35E-02
23	BE023	1,00E-06	7,42E-05	1,00E+00	7,42E+01	1,00E+00	1,35E-02	1,35E-02
24	BE022	1,00E-06	7,42E-05	1,00E+00	7,42E+01	1,00E+00	1,35E-02	1,35E-02
25	BE025	1,00E-06	7,42E-05	1,00E+00	7,42E+01	1,00E+00	1,35E-02	1,35E-02
26	BE021	1,00E-06	7,42E-05	1,00E+00	7,42E+01	1,00E+00	1,35E-02	1,35E-02
27	BE184	1,00E-06	7,42E-05	1,00E+00	7,42E+01	1,00E+00	1,35E-02	1,35E-02
28	BE183	1,00E-06	7,42E-05	1,00E+00	7,42E+01	1,00E+00	1,35E-02	1,35E-02
29	BE116	1,00E-06	7,42E-05	1,00E+00	7,42E+01	1,00E+00	1,35E-02	1,35E-02
30	BE030	1,00E-06	7,42E-05	1,00E+00	7,42E+01	1,00E+00	1,35E-02	1,35E-02
31	BE113	1,00E-06	7,42E-05	1,00E+00	7,42E+01	1,00E+00	1,35E-02	1,35E-02
32	BE103	1,00E-06	7,42E-05	1,00E+00	7,42E+01	1,00E+00	1,35E-02	1,35E-02
33	KZU01	1,00E-06	7,42E-05	1,00E+00	7,42E+01	1,00E+00	1,35E-02	1,35E-02
34	BE005	9,90E-05	7,27E-07	1,00E+00	1,01E+00	1,00E+00	1,35E-02	1,35E-02
35	BE004	9,90E-05	7,27E-07	1,00E+00	1,01E+00	1,00E+00	1,35E-02	1,35E-02
36	HE071	1,00E-03	2,23E-07	1,00E+00	1,00E+00	1,00E+00	1,35E-02	1,35E-02
37	BE035	1,00E-04	8,16E-08	1,00E+00	1,00E+00	1,00E+00	1,35E-02	1,35E-02
38	BE124	1,00E-06	7,43E-08	1,00E+00	1,07E+00	1,00E+00	1,35E-02	1,35E-02
39	BE125	1,00E-06	7,43E-08	1,00E+00	1,07E+00	1,00E+00	1,35E-02	1,35E-02
40	BE126	1,00E-06	7,43E-08	1,00E+00	1,07E+00	1,00E+00	1,35E-02	1,35E-02
41	BE141	1,00E-05	7,42E-08	1,00E+00	1,01E+00	1,00E+00	1,35E-02	1,35E-02
42	BE081	1,00E-06	8,16E-09	1,00E+00	1,01E+00	1,00E+00	1,35E-02	1,35E-02
43	BE137	1,00E-04	7,49E-09	1,00E+00	1,00E+00	1,00E+00	1,35E-02	1,35E-02
44	BE075	1,00E-05	7,42E-09	1,00E+00	1,00E+00	1,00E+00	1,35E-02	1,35E-02
45	BE074	1,00E-05	7,42E-09	1,00E+00	1,00E+00	1,00E+00	1,35E-02	1,35E-02
46	BE143	1,00E-06	7,42E-09	1,00E+00	1,01E+00	1,00E+00	1,35E-02	1,35E-02
47	BE138	1,00E-05	7,49E-10	1,00E+00	1,00E+00	1,00E+00	1,35E-02	1,35E-02
48	BE070	1,00E-06	2,23E-10	1,00E+00	1,00E+00	1,00E+00	1,35E-02	1,35E-02
49	BE167	1,00E-04	8,16E-11	1,00E+00	1,00E+00	1,00E+00	1,35E-02	1,35E-02
50	BE166	1,00E-04	8,16E-11	1,00E+00	1,00E+00	1,00E+00	1,35E-02	1,35E-02
51	BE172	1,00E-06	7,42E-11	1,00E+00	1,00E+00	1,00E+00	1,35E-02	1,35E-02
52	BE171	1,00E-06	7,42E-11	1,00E+00	1,00E+00	1,00E+00	1,35E-02	1,35E-02

Slika 5. Stablo kvara MkCH-11 V dio**Figure 5.** Fault Tree Model Part V**Slika 7.** Stablo kvara MkCH-11 VII dio**Figure 7.** Fault Tree Model Part VII

Slika 6. Stablo kvara MkCH-11 VI dio

koje je komponente ili događaje potrebno prvo djelovati (ljudske greške, kvarovi sa zajedničkim uzrokom, kvalitetu održavanja i sl.). Mjera povećanja rizika izdvaja pak događaje i sastavne komponente na koje je potrebno obratiti dodatnu i posebnu pozornost, kako bi se održala već dostignuta razina pouzdanosti. Zaključci provedenih istraživanja u ovom radu utvrđuju najznačajnije utjecajne faktore na pouzdanost istraživanog tehničkog sustava. Značajnim se doprinosom rada može smatrati prijedlog za primjenu metode stabla kvara, kojom se može poboljšati proces dijagnosticiranja stanja složenih tehničkih sustava, kao podloga za određivanje ključnih pokazatelja njihove kvalitete.

Može se zaključiti da provedene analize mogu poslužiti kao svojevrsni inženjerski vodič i moguća podloga za unapredjivanje postojećih i razvoj novih modela održavanja složenih tehničkih sustava, orijentiranih prema njihovoj pouzdanosti.

LITERATURA

- [1] VESELY, W.; DUGAN, J.; FRAGOLA, J.; MINARICK, J.; RAILSBACK, J.: Fault Tree Handbook with Aerospace Application, ver 1.1, *NASA Office of Safety and Mission Assurance*, Washington, August 2002.

[2] GOLDBERG, F.; ROBERTS, N.; VESELY, W.; HASSSL, D.: Fault Tree Handbook, NUREG – 0492, *Systems and Reliability Research*, U.S. Nuclear Regulatory Commission, Washington, 1981.

[3] BEDFORD, T.; COOKE, R.: *Probabilistic Risk Analysis – Foundation and Methods*, Cambridge University Press, 2001.

[4] KUMAMOTO, H.; HENLEY, E.J.: *Probabilistic Risk Assessment and Management for Engineers and Scientists*, Second Edition, IEEE Press, New York, 1996.

[5] HORVAT, I.: *Istraživanje pouzdanosti tehničkih sustava metodom stabla kvara*, Magistarski rad, Fakultet strojarstva i brodogradnje Sveučilišta u Zagrebu, 2008.

[6] *Maintenance Manual Pilatus PC-9*, Chapter 25-10, Stanz, 1994.

[7] *Martin Baker Maintenance Manual MB-404*, Section 9, Installlation Control Drawing, Parachute G.A. AND Harness, UK, 1997.

[8] *Pilatus - PC 9 Airframe Escape Systems*, CH-6370, Stans, Switzerland, 1996.